

Iako je njegov susret sa sv. Tomom Akvinskim za njega bio otkriće dimenzija vlastite misli, ipak ne treba na toj liniji tražiti razloge njegove trajne vrijednosti. Ovdje je dobro navesti jednu njegovu tvrdnju: »Vremenita misija kršćanstva traži da ono uđe, koliko god je više moguće, u brige, tjeskobe, konflikte i zemaljske probleme svoga vremena, one političke i socijalne« (J. Maritain, *Le paysan de la Garonne*). Maritain je bio više nego filozof, bio je pjesnik u smislu riječi più austero e più sacrale«; jer, ako je filozofu dano da označi okvir ljudske stvarnosti, pjesniku je dano da upozori na poetičnost stvari i ljudi koji prolaze zemljom, tj. na prolaznost i na stvari koje je »proživjevši i nadišavši moguću opću tragediju, okreću prema meni«. Čitanje i proučavanje radova sa zbora u Veneciji vrlo je važno za bolje razumijevanje kulturne povijesti našeg stoljeća. Dobro je pripomenuo Adolfo Stroti kad je, predstavljajući knjigu u Rimu, rekao da se radi »d'un libro che farà leggere molti libri«.

Tako je Maritainova generacija doživljavala Maritaina.

ODGOVORNOST I POSLUH

K. Hörmann (Hg), *Verantwortung und Gehorsam. Aspekte der heutigen Autoritäts- und Gehorsamproblematik*. Tyrolia Verlag, Innsbruck 1978.

Živan Bezić

Vrlo zanimljiva tema. Oduvijek je plijenila ljudsku pažnju i uzbuđivala duhove koje zanimaju moralna pitanja. Je li čovjek slobodan i odgovoran u svome djelovanju? Gdje počinju i završavaju granice ljudske slobode? Kakva uloga pripada auktoritetu (crkvenom i civilnom) u društvu? Jesmo li uopće dužni slušati »starije«? U svemu i posve? Da li posluš starješini diže našu moralnu odgovornost?

Na ta i slična pitanja pokušava naći odgovor ekipa uglednog bečkog profesora dra Karla Hörmanna, pročelnika Instituta za moralnu teologiju pri bečkom sveučilištu. On to čini u knjizi pod gornjim naslovom, napisanoj skupa s njegovim asistentima Launom i Virtom.

Odmah u uvodu prof. Hörmann izjavljuje: »Slijepi posluš ne može nikada biti ideal kršćanina.« Zatim prepušta riječ Günтеру Virtu, koji obrađuje pojam posluha u historijskom svjetlu, osobito u djelima sv. Augustina. Iz Virtove studije proizlazi da Augustin posluš veoma cijeni, ali ga ne precjenjuje. Kad tumači pravila redovničkog života, Hiponac više govori o dužnostima poglavara nego podložnika. I on zajedno s Pavlom traži »rationabile obsequium«. Ipak je Augustinu posluš majka i saveznica ostalih kreposti (18). Posluš označuje uklapanje u planove Stvoritelja i stvara harmoniju u ljudskom društvu. Krist nas je otkupio žrtvom svoga posluha (24). Krepost posluha pretpostavlja slobodnu volju u čovjeku. Neposluš je donio na svijet grijeh, on ima svoj korijen u ljudskoj oholosti.

Andreas Laun u svom radu (Autorität und Gehorsam) iznosi ambivalentnost pojmova auktoritet i posluš. Analizira činjenice i uzroke koji su doveli do današnje krize auktoriteta u društvu i Crkvi. Izlaže i obrazlaže svoje teze o auktoritetu i posluhu. Evo ih: — auktoritet i posluš su bitno osobne stvarnosti, — svaki auktoritet mora biti utemeljen, — smisao auktoriteta leži u nekom čudorednom dobru, — ne može se moralno opravdati slijepi posluš (ali ne smeta da u nekim slučajevima bude djelomično »slijep«), — Bogu jedinome pripada neograničeni posluš. Vlast zemaljskih auktoriteta je uvijek ograničena, — auktoritet i sloboda nisu suprotnosti, oni se nadopunjuju, — postoje različite vrste auktoriteta (u Crkvi npr. auktoritet bogoslova, karizmatika i crkvenog učiteljstva. Prvi je znanstvene naravi, drugi se mora dokazati, treći je služben i obligatan), — izvor svakog auktoriteta je Bog.

Zatim auktor proučava pojam auktoriteta u djelima sv. Frane Saleškog i pronalazi da je kod njega glavni motiv posluha ljubav.

Opet se javlja G. Virt sa člankom »Epikia sa psihoanalitičkog stajališta«. Najprije izlaže Freudovu teoriju o egu i superegu i prati razvoj superega kroz djetinjstvo i mladost. Nakon toga dolazi do zaključka: »Kako se odnosi zrela savjest prema superegu, tako se odnosi epikia prema pozitivnom zakonu« (113). Tko se želi služiti epikiom mora imati zrelu savjest, poznavati sadržaj zakona i njegovu važnost, znati kakav auktoritet i koji razlozi stoje iza zakona, paziti da ne povrijedi opće dobro te biti načistu s time zašto se opredjeljuje za epikiu mjesto za zakon. Pisac uspoređuje nad-ja i savjest te nalazi među njima dodirne i razlikovne točke.

Razni oblici pounutrašnjenja (internalizacije) utječu na uporabu epikie. Ona doduše oslobađa od zakona, ali ne samo u smislu olakšanja tereta. Ona čak može i povećati teret ako to traži savjest. Stoga se epikiom smije služiti samo izgrađena savjest, koja dobro pozna zakon i njegovu svrhu. Savjest se opredjeljuje za duh zakona, ne za njegovo slovo.

Posljednji prilog u knjizi pripada profesoru Hörmannu. Pod naslovom »Posluš mjesto odgovornosti?« — on izlaže odnos između pokoravanja savjesti i pokoravanja auktoritetu. Odmah na početku obračunava s poznatom nje-mačkom kralicom »Befehl ist Befehl«. Pozivajući se na nju, kukavice su vjerno služile svim režimima, a danas ljudi bez savjesti njome opravdavaju vršenje pobačaja. »Posluš nije sam po sebi i u svakom slučaju čudoređno dobro«, tvrdi Hörmann (143). Posluš je samo onda etički vrijedan kad se njime u slobodi ostvaruje dobro, uvijek u skladu s Apsolutnim Dobrom. Samo Bogu se imamo pokoravati bez iznimke. Nitko od ljudi nema pravo na naš bezuvjetni posluš.

Uvijek važi staro načelo: posluš prestaje onoga časa kad se od nas traži neko moralno zlo. Kada, međutim, zakoniti auktoritet (vjerski ili građanski) u granicama svoje kompetencije traži ono što je za opće dobro, dužni smo ga slušati, ne odričući se pri tome vlastite odgovornosti. Formalni pristanak na zapovjedeni zlo nije nikada moralno opravdan (materijalni samo u određenim uvjetima).

Auktor kratko i sažeto dotiče probleme koji su još uvijek aktualni: materijalna suradnja, slučajevi dvostrukog učinka, biranje manjeg zla, sukob dužnosti, ratne represalije, strijeljanje taoca i slično. Za medicinsko osoblje je važno pitanje eutanazije i zakonskog abortusa. Premda na onome koji naređuje slične stvari leži veća odgovornost, ni podložnik nije bez krivnje ako pristaje uz nemoralnu zapovijed (svi su se nacisti na sudu u Nürnbergu branili naredbama svojih vojnih i partijskih starješina).

Pisci knjige su odlično obradili svoj zadatak s povjesnog, psihoanalitičkog i moralnog stanovišta. Možda bismo još samo poželjeli da je uzeta u obzir i asketska strana posluha. Svi članci su opskrbljeni brojnim i dragocjenim bilješkama. Argumentacija je suvremena i praktična. Sadržaj zanimljiv i aktualan. Čitava knjiga je nov i vrijedan prilog suvremenoj moralnoj misli.

STOTA OBLJETNICA LISTA BISKUPIJE SPLITSKE I MAKARSKE

Ivan Ostojić

Godine 1828. bulom pape Leona XII. *Locum beati Petri* združena je sa splitskom biskupijom čitava makarska i dobar dio ukinute trogirске. Time je biskup u Splitu postao ordinarijem prostranijega područja i većega broja vjernika nego ijedan drugi u Dalmaciji. Crkvene odluke i vjerske vijesti općega značenja on je saopćivao svećenstvu i vjernicima preko generalnoga vikarijata u Makarskoj, provikarijata u Trogiru i preko sedam prostranih